

УДК 782.3: 27.15

Цитування:

Булах Т. Б. Ціннісні аспекти музичного прославлення в сучасних євангельських громадах. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 4. С. 314–319.

Bulakh T. (2024). Value Aspects of Musical Worship in Contemporary Evangelical Communities. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 314–319 [in Ukrainian].

Булах Тетяна Борисівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
учений секретар ректорату
Київської муніципальної академії естрадного та
циркового мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-0954-8422>
tetianakablova@gmail.com

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ МУЗИЧНОГО ПРОСЛАВЛЕННЯ В СУЧАСНИХ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ГРОМАДАХ

Метою дослідження є визначити ціннісні аспекти сучасних євангельських прославлень та їх вплив на формування духовного досвіду вірян, виявити інтеграцію музичного елемента в релігійну практику та розвиток ціннісних орієнтирів громади. Прославлення розглянуто як інструмент формування особистісних цінностей і цінностей спільноти та його адаптації до сучасного соціокультурного контексту. **Методологічна база** дослідження ґрунтується на застосуванні культурологічного аналізу, структурного та контент-аналізу музичних практик у євангельських богослужіннях, а також соціокультурного підходу для розуміння інтеграційних процесів у релігійній спільноті. Використання цих методів дає змогу глибше зрозуміти функції прославлення як форми релігійного вираження і виявити його вплив на морально-етичні норми служіння. **Наукова новизна** статті полягає в наведенні інформації про становлення сучасних релігійних рухів в Україні та визначенні сучасного музичного прославлення не лише як ритуальної складової релігійної практики, але і як засобу формування нових духовних і культурних парадигм. Дослідження виявляє динамічний характер євангельських рухів та їх здатність адаптуватися до сучасних умов шляхом використання нових музичних стилів і технологій. **Висновки.** Акт музичного прославлення в сучасних євангельських церквах здійснюється у форматі живої взаємодії музикантів зі служіння прославлення, присутніх та зануренням у ціннісні фрейми біблійних складових, що сприяє розвитку моральних та етичних норм, які впливають на соціальні зв'язки. Крім того, міжденомінаційна співпраця, яка посилюється через спільні музичні служіння, стимулює створення нових форм релігійного вираження, які відповідають сучасним суспільним запитам. Це підкреслює значення музики як засобу комунікації та духовної інтеграції, що відкриває нові можливості для релігійної та соціальної взаємодії в сучасному світі.

Ключові слова: музичне прославлення, релігійна музика, духовний досвід, музична комунікація, музична інтеграція.

Bulakh Tetiana, PhD in Arts, Associate Professor, Academic Secretary of the Rectorate, Kyiv Municipal Academy of Performing and Circus Arts

Value Aspects of Musical Worship in Contemporary Evangelical Communities

The purpose of this study is to determine the value aspects of contemporary evangelical worship and its impact on the formation of believers' spiritual experiences, the integration of musical elements into religious practices, and the development of community value orientations. Worship is considered as a tool for shaping both personal and communal values and its adaptation to the modern socio-cultural context. **Research methodology** is based on the application of cultural analysis, structural analysis, and content analysis of musical practices in evangelical worship services, as well as a socio-cultural approach to understanding the integration processes within religious communities. The use of these methods allows for a deeper understanding of worship's functions as a form of religious expression and its influence on the moral and ethical norms of worship practices. **The scientific novelty** of the research lies in the provision of insights regarding the establishment of contemporary religious movements in Ukraine, as well as defining contemporary musical worship not only as a ritual component of religious practice but also as a means of forming new spiritual and cultural paradigms. The study reveals the dynamic nature of evangelical movements and their ability to adapt to contemporary conditions through the use of new musical styles and technologies. **Conclusions.** The study concludes that the act of musical worship in contemporary evangelical churches takes place in a format of live interaction between musicians, the worship service, and attendees, fostering immersion into value frameworks based on biblical principles. This interaction facilitates the development of moral and ethical norms that influence social connections. Furthermore, interdenominational cooperation, which is enhanced through joint musical worship services, stimulates the creation of

new forms of religious expression that align with modern societal demands. This highlights the significance of music as a means of communication and spiritual integration, opening up new opportunities for religious and social interaction in the modern world.

Keywords: musical worship, religious music, spiritual experience, musical communication, musical integration.

Актуальність теми дослідження. В сучасній Україні конфесійний ландшафт охоплює не лише традиційні церкви, але й зростаючу кількість євангельських, переважно протестантських громад. Вивчення специфіки євангельських піснеспівів, що посідають центральне місце в богослужіннях цих церков, є надзвичайно важливим для розуміння музично-релігійних процесів, які формують духовну свідомість сучасного суспільства.

У цьому контексті дослідження євангельських прославлень, а саме пісень, що є невід'ємною частиною богослужінь неоп'ятдесятницьких громад, набуває значення як ключовий аспект розуміння музичної складової релігійного життя, а також формування ціннісних фреймів, що визначають світогляд і духовний досвід послідовників. Музичне служіння, яке поєднує елементи прославлення та індивідуального звернення до Божої присутності, створює унікальні умови для вираження віри та відображення ціннісних установок спільноти. Вивчення цих музично-релігійних форм дає змогу розкрити механізми, через які неоп'ятдесятництво впливають на формування релігійних уявлень і ціннісних орієнтирів, поширюючи релігійну свідомість у сучасному суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасному релігієзнавстві та музикознавстві аналіз духовної пісенної спадщини та її впливу на формування конфесійної ідентичності став актуальним напрямом дослідження, особливо з огляду на багатонаціональні та багатоконфесійні музичні традиції. Для вивчення зв'язків між європейською та українською (східнослов'янською) духовно-пісенною культурою дослідники зосереджуються на особливостях текстової та мелодичної складових піснеспівів, репрезентуючи національне та конфесійне розмаїття музичних практик, зокрема О. Зосім та А. Васюріна. Дослідження Алли Васюріної «Музика у світових релігіях: особливості вияву» є важливим внеском у розуміння ролі музики в релігійних традиціях. У цій праці авторка розглядає музичні традиції провідних світових конфесій, наголошуючи на значущості музики як інструменту реалізації світоглядної та культурологічної функцій релігії. А. Васюріна виділяє важливі аспекти релігійних музичних форм, таких як хорали, меси, реквієми та григоріанські співи,

зазначаючи, що музика традиційно відігравала істотну роль у формуванні колективної релігійної свідомості [1]. Інші дослідження, присвячені протестантській музичній спадщині, аналізують особливості репертуару різних протестантських церков (М. Ingalls). Детальний огляд протестантських музичних збірників з виявленням специфіки музичних форм і репертуару, притаманних цим громадам, представлено в дослідженнях [5], що відображають еволюцію піснеспівів і вплив західноєвропейських музичних традицій на духовно-музичну культуру протестантизму в Україні.

Заслужують уваги роботи світських дослідників християнської музики, таких як М. Бражніков, Н. Герасимова, які зосереджуються на стилістичній і теологічній специфіці церковної музики. Вивчення творчості таких авторів дає змогу оцінити значення музичних елементів у межах християнських обрядів і розкриває шляхи взаємовпливів між різними музичними традиціями.

Незважаючи на значний обсяг літератури з християнської музикознавчої тематики, залишається помітний дефіцит досліджень, які зосереджуються на ролі музики в практиці богослужінь неоп'ятдесятників, використанні сучасних музичних форм та їх соціокультурному контексті українського культуропростору. Тому метою дослідження є визначити ціннісні аспекти сучасних євангельських прославлень та їх вплив на формування духовного досвіду вірян, виявити інтеграцію музичного елемента в релігійну практику та розвиток ціннісних орієнтирів громади.

Виклад основного матеріалу. У 90-х роках ХХ століття остаточно розпадається Радянський Союз, що призводить до руйнування основної ідеології соціалістичного устрою. На фоні цієї ситуації, що спричинила так званий духовний вакуум, у новій українській реальності відроджуються традиційні релігії, такі як православ'я та іслам. Водночас відновлюють та зводять нові храми й мечеті. В Україні починають проявляти духовний інтерес до східних релігій та нових релігійних рухів. У цих умовах спостерігається масовий потік місій, проповідників і служителів з країн Європи та Сполучених Штатів Америки, які представляють різні

християнські деномінації, зокрема харизматичного спрямування. По всій території України західні християнські місії проводять масові заходи з метою євангелізації, проповіді Євангелія та створення нових християнських громад і церков.

У цей період в Україні виникає велика кількість нових християнських громад, заснованих на західній християнській теології і перейнятих формах богослужіння західних церков. Незалежно від первісної конфесійної приналежності, всі ці церкви починають називатися харизматичними або неоп'ятдесятницькими на протигагу традиційним п'ятдесятникам, які існували на території України з 1920-х років. Ці церкви об'єднуються в різні громади, такі як «Нове Покоління», «Слово Життя», «Благодать», «Спасіння» – ідеться лише про м. Київ і фактично є продовженням західного п'ятдесятництва, корені якого простежуються в релігійних течіях протестантизму XIX і XVIII століть, включно з Реформацією. Щодо п'ятдесятництва, яке виникло на початку XX століття, відповідно до тверджень Wilson-Dikson, прийнято виділяти три хвилі цього руху: перша – це класичне п'ятдесятництво, яке з'явилося в 1906 році на основі «руху святості» після так званого «пробудження на Азузастріт»; друга хвиля виникла в кінці 1950-х років і пов'язана зі священником єпископальної церкви Д. Беннетом, який отримав «хрещення Святим Духом»; а третя хвиля – харизматична, що з'явилася в 1970-х роках у результаті виходу низки громад із п'ятдесятницьких деномінацій [7, 67–69].

У контексті сучасного релігійного життя неоп'ятдесятництво відіграє важливу роль, постаючи як один з новітніх напрямів протестантизму. Воно виникло у XX столітті на тлі харизматичних «пробуджень» і вирізняється прагненням до особистісного зв'язку з Богом та активної участі в соціальному служінні. Неоп'ятдесятницькі громади відмовляються від традиційної обрядовості, що характерна для багатьох релігійних практик, зосереджуючи свою увагу на практиках милосердя, допомоги людям у складних життєвих обставинах та молитві. Неоп'ятдесятники сприймають богослужіння не лише як ритуал, але як активну взаємодію з Богом, що включає сучасну музику, інтерактивні елементи та різноманітні форми поклоніння. Це створює унікальну атмосферу, у якій кожен вірянин може глибше пізнати свою віру та набути духовний досвід.

Воскресне прославлення в таких громадах стає основною платформою для глибоких релігійних переживань, де віряни можуть вільно виражати свої емоції щодо віри. Ця практика відзначається експресивністю та динамічністю, що дає можливість кожному учаснику відчувати себе частиною спільноти, що прагне до спільного поклоніння. Часто це виявляється в гнучкості релігійних норм під час прославлення, що створює простір для індивідуального та колективного вираження духовності.

Зі зростанням культурних, зокрема музичних, традицій у суспільстві, у протестантській церкві почали активніше впроваджувати музику. Особливий внесок у її використання в богослужіннях зробили «чорні церкви» в південних штатах США, на території яких проживали переважно афроамериканці. Їхня самобутня культура, що черпала корені з традицій предків, привнесла нові елементи в церковну музику, зокрема екстатичні переживання, емоційну виразність та динамізм [4].

У результаті цього формувалися жанри афроамериканських релігійних пісень – спиричуелси (духовні пісні) та госпел (євангельська музика). Спиричуелси стали важливою частиною музичної спадщини афроамериканців, а госпел-гімни відрізнялися використанням повторів слів і фраз. Це було зумовлено тим, що більшість афроамериканців, які виконували цю музику під час зібрань, не мали можливості читати написані тексти. Від цих церков ці пісні, починаючи з XVIII століття, поширилися по всій Америці та закріпилися в традиції церковного богослужіння.

Із середини XX століття музична культура охоплює континенти та країни, набуваючи глобального масштабу й формуючи небачений калейдоскоп різноманітності. Найяскравішим культурним явищем цього періоду стає рок-музика. Вважається, що рок виникає в 1950-х роках з появою нового музичного жанру – рок-н-ролу. Він зародився в південних штатах Америки, де домінували протестантські церкви євангельського та фундаменталістського спрямування, серед яких були й п'ятдесятницькі, які переживали другу хвилю розвитку.

У цьому контексті видатні музиканти та співаки, такі як Елвіс Преслі, Джеррі Лі Льюїс, Чак Беррі, Бадді Голлі, Літл Річард та ін., яких вважають батьками рок-н-ролу, у молодому віці регулярно відвідували церкви разом з батьками. Цей духовний досвід став важливою частиною їхнього життя, що, безумовно,

вплинуло на їхню творчість і розвиток нових музичних стилів.

Поява та поширення рок-музики також справили значний вплив на західне харизматичне рухання, яке почало формуватися в 70-х роках минулого століття. Цей рух взяв на озброєння досягнення сучасної рок-музики, що відбилося в масштабних богослужіннях, які іноді збирали кілька тисяч учасників. Ці служіння проводили у великих палатках, на стадіонах та на відкритих майданчиках. Для привернення уваги «невірян», а також створення атмосфери святковості та підвищення привабливості таких заходів використовували музично-інструментальні гурти, які виконували церковні пісні в сучасних музичних стилях, таких як соул, ритм-н-блюз, госпел та рок-н-рол. У своєму виконанні вони активно використовували сучасні інструменти, зокрема інструменти ударної групи, електрогітару та електрооргани, а також сучасні технології для підсилення звуку. Харизматичні громади вважали, що музика, як і сучасні жанри, створена Богом для Його прославлення. Вони вбачали в ній надприродну силу, здатну впливати на людей і навертати їх до Бога, що підкреслювало важливість музики в їхньому духовному житті [5, 101–104].

У 1990-х роках хвиля харизматичного руху, насамперед у музичному втіленні, поширилася на пострадянський простір. Нова утворена українська неоп'ятдесятницька громада, перейнявши західну християнську теологію та форми богослужінь, також адаптувала весь музичний «прославицький» арсенал відповідно до українських умов. Це включало використання тих самих пісень, аранжувань та звучання, при цьому тексти пісень перекладали мовою регіону. Лідери нових церков, що переважно були молодими людьми, прагнули «осучаснити» богослужіння, застосовували елементи масової культури, щоб залучити людей до своїх спільнот [7, 98–101]. Тому українські неоп'ятдесятники в 1990-х роках досить легко сприйняли зразки як західної, так і вітчизняної сучасної поп- та рок-музики, а також досягнення технічного прогресу, почавши використовувати їх у своїх богослужіннях.

Суттєво, що в сучасному часі західні християнські місії та деномінації активно записують і випускають музичні альбоми з піснями прославлення українською мовою. Шведська християнська асоціація «Слово життя» випускає збірники «Нове покоління» та «Йдемо до народів», записані під час

місіонерських конференцій. Дон Моєн, продюсер і композитор, президент найбільшої християнської студії звукозапису в США Integrity, випускає альбом «Зціли нашу землю», який став популярним серед українських вірян. Ця сама компанія Integrity випускає альбом із дитячим прославленням «Дивно я сотворений» [4].

Увесь цей музичний матеріал, призначений для неоп'ятдесятницьких громад, музиканти не лише програвали на релігійних підкастах, але й активно використовували під час служінь прославлення. Варто відзначити, що з часом до християнства почали звертатися професійні музиканти, що значно підвищило якість виконуваної в церкві музики. Цікаво, що деякі церкви беруть за основу саме музику для впровадження цінностей, що закладені в Біблії, і музична складова набуває професіоналізації у використанні як з позиції виконання, так й релігійних фреймів. Прикладом такого може бути Церква «Хілсонг», яку заснували в Києві кілька груп місіонерів із США та Австралії 4 жовтня 1992 року і яка до 2000 року носила назву «Київський Центр Християнського Життя». Значну роль у відкритті церкви відіграла християнська організація CBN та її керівник у країнах СНД Стів Вебер.

Основу практики прославлення становить принцип любові, який є центральним у християнському навчанні (Євангеліє від Матвія 22:37–39). Прагнення любити те, що любить Бог, постає як етичний імператив, що спонукає вірян діяти відповідно до божественних цінностей у всіх аспектах їхнього життя. Аскетичний аспект прославлення акцентує на жертві та самовідданості, пропонуючи глибше розуміння практики поклоніння. Як зазначають дослідники, акт прославлення, який «не буде жертвою, поки не стане нам чимось цінним», підкреслює цінність особистої жертви заради вищого блага (Книга Євреїв 13:15). Це сприяє розвитку внутрішньої дисципліни та самопожертви, що є важливими складовими духовного зростання [5, 64–67].

Лідер молодіжного прославлення церкви «Сіон» (відомої своїм яскравим, харизматичним прославленням) зазначає, що «суть прославлення не в тому, як грає гітара, і не в тому, чи є барабани. Прославлення – це не спалахи світла і не те, що відбувається на сцені» [2]. Багато учасників місій прославлення в неоп'ятдесятницьких церквах стверджують, що прославлення – це містичний досвід, де вони співтворять з Духом Святим, і де Дух діє через них. Часто трапляються свідчення про присутність ангелів на прославленні, які

благословляють церкву. Аналіз інтерв'ю дає змогу зробити висновок, що це не просто музика або сценічне діяння – для «прославленців» це «таїнство», у якому вони беруть участь, яке формує їхнє розуміння релігійності та цінностей.

Практика прославлення також формує ціннісні взаємини в громаді, сприяючи єдності та солідарності між членами церкви. Соціологічні дослідження свідчать про те, що спільне поклоніння зміцнює міжособистісні зв'язки та підвищує рівень участі в соціально значущих проєктах, що відображає етичну відповідальність вірян [5, 85–89].

Сакральний простір прославлення зменшує «соціальну нерівність» у певних межах. Звичайний парафіянин не може виголосити проповідь або зупинити прославленців для проголошення свідчення, але практика прославлення надає можливість транслювати свої релігійні почуття в малих домашніх групах. У залах для прославлення можна спостерігати, як парафіяни неформально розподіляються на зони: хтось сидить і молиться, хтось танцює, а в дальньому кутку люди можуть просто лежати. У таких умовах практика прославлення стає місцем для можливого релігійного новаторства, де формуються нові ціннісні фрейми, що сприяють розвитку громади та її членів.

Ціннісні аспекти поклоніння в неоп'ятдесятницьких громадах не лише визначають індивідуальну духовність, але й формують соціальні та моральні норми, що впливають на життя громади загалом. Цей взаємозв'язок між прославленням і цінностями підкреслює його значення не лише як релігійної практики, але і як важливого елемента соціального життя в сучасному контексті. В харизматичних церквах України музичній частині богослужіння може бути відведено половину, а то й більшу частину часу на церковному зібранні. Музичне прославлення може виступати як автономний елемент або виконувати допоміжні функції, наприклад: музичний супровід під час проповіді (музика посилює сприйняття слів), причастя, молитви, а також різних дій, які називаються «діями Святого Духа», збору пожертвувань тощо.

Дослідження, проведені в п'ятдесятницьких церквах Києва, показали, що практика прославлення виходить за межі однієї деномінації. Творіння лідерів груп прославлення – пісні, гімни, музика – активно інтегрується в міжденомінаційні контексти. Відбуваються конференції та молитвенні зустрічі, присвячені місіям прославлення, де

обговорюють теми Божественного провидіння («свідчення») у створенні християнських пісень, а учасники моляться про видіння волі Бога в їх служіннях. Церкви обирають музичне супроводження дуже вибірково, оскільки, за словами музикантів, що задіяні в служінні прославлення, «музика повинна торкатися духу людини, підносячи її до Бога». Для учасників місії прославлення – це не просто музика, а молитва, що виражається в нотах і створює ціннісні фрейми в їхньому сприйнятті поклоніння [5, 71–72].

Такі наративи підтверджують, що однією з особливостей релігійної практики є чітка структура, яка не лише допускає, а й функціонує завдяки імпровізації. Вільне вираження релігійних почуттів відбувається не в основних ритуальних елементах, а часто проявляється на периферії цих елементів. П'ятдесятницька громада, як і будь-який соціальний феномен, має ясну соціальну структуру. Незважаючи на демократичність неоп'ятдесятників, в громаді можна виділити лідерів (прославленців, пасторів, пресвітерів, служителів) та основну частину (прихожан), і не всім з них однаково доступно вільно висловлювати свої наміри.

Наукова новизна статті полягає в наведенні інформації про становлення сучасних релігійних рухів в Україні та визначенні сучасного музичного прославлення не лише як ритуальної складової релігійної практики, але і як засобу формування нових духовних і культурних парадигм. Дослідження виявляє динамічний характер євангельських рухів та їх здатність адаптуватися до сучасних умов шляхом використання нових музичних стилів і технологій.

Висновки. У сучасних євангельських прославленнях ціннісні прояви мають вирішальне значення для формування духовного досвіду вірян та інтеграції музичного елемента в релігійну практику. Акт прославлення, що втілюється в музичному виконанні, набуває функції не лише ритуалу, але й емоційного та духовного збагачення громади, що підтверджує його роль як важливого інструмента у формуванні особистісних і спільнотних цінностей.

По-перше, прославлення, яке відбувається у форматі живої взаємодії з Духом Святим, формує ціннісні фрейми, що впливають на повсякденне життя вірян. Концепція прославлення як способу життя, де віряни прагнуть «любити те, що любить Бог», сприяє розвитку моральних та етичних норм,

які впливають на їхні стосунки з іншими людьми та суспільством загалом.

По-друге, використання сучасних музичних стилів і технологій у прославленні демонструє адаптацію традиційних релігійних практик до сучасного контексту, що підтверджує динамічний характер евангельських рухів. Це відображає прагнення громади до залучення молоді та створення інклюзивного простору, де кожен може знайти своє місце в спільноті. Така інклюзивність є важливим аспектом формування цінностей спільноти, оскільки вона сприяє відчуттю приналежності й духовному зростанню.

По-третє, спільні зусилля музикантів та учасників служінь під час конференцій і молитов посилюють міжденомінаційне співробітництво, що веде до поширення ідей та цінностей прославлення. Це формує нові духовні й культурні парадигми, що стають основою для нових форм релігійного вираження, які співвідносяться із сучасними суспільними запитам.

Отже, прославлення в сучасних евангельських церквах не лише виконує функцію музичного супроводу, але й стає основою для формування ціннісних орієнтирів, які впливають на духовний і соціальний розвиток громади. Це явище підкреслює значення музики як засобу комунікації і вираження релігійності, що відкриває нові горизонти для духовного досвіду й соціальної інтеграції в сучасному світі.

Література

1. Васюрина А. Музыка у світових релігіях: особливості вияву. *Культурологічний альманах*. 2012. № 2. С. 104–110. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39541/16-Vasyurina.pdf?sequence=1> (дата звернення: 05.10.2024).

2. Євангельські церкви Києва. URL: https://cerkvi.com/?d=20ic=1&ir=1&it=21&sb=by_da_yofentry&d=20 (дата звернення: 05.10.2024).

3. Зосім О. Л. Сакральна музика в музикознавчому дискурсі: питання термінологічної

дефініції. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2015. Вип. 34. С. 261–271.

4. Balkwill L-L., Thompson W. B. A crosscultural investigation of emotion in music: psychophysical and cultural cues. *Music Percept*, 1999. № 17. P. 43–64.

5. Monique M. Ingalls, *Singing the Congregation: How Contemporary Worship Music Forms Evangelical Community*. Oxford University Press, 2018. 315 p.

6. Paul de Man. *Genesis and Genealogy. Allegories of Reading* / Yale University Press, 1979. 340 p.

7. Wilson-Dikson A. A brief history of Christian music. By Lion Publishing plc, Oxford, England, 1997. 428 p.

References

1. Vasiurina, A. (2012). Music in World Religions: Features of Expression. *Cultural Studies Almanac*, 2, 104–110. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39541/16-Vasyurina.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

2. Evangelical Churches of Kyiv. (n.d.). Retrieved from: https://cerkvi.com/?d=20ic=1&ir=1&it=21&sb=by_da_yofentry&d=20 [in Ukrainian].

3. Zosim, O. L. (2015). Sacred Music in Musicological Discourse. *Issues of Terminological Definition. Current Issues in the History, Theory, and Practice of Artistic Culture*, 34, 261–271 [in Ukrainian].

4. Balkwill, L.-L., Thompson, W. B. (1999). A Cross-Cultural Investigation of Emotion in Music: Psychophysical and Cultural Cues. *Music Perception*, 17, 43–64 [in English].

5. Ingalls, M. M. (2018). *Singing the Congregation: How Contemporary Worship Music Forms Evangelical Community*. Oxford [in English].

6. Man, P. (1979). *Genesis and Genealogy. Allegories of Reading*. Yale [in English].

7. Wilson-Dikson, A. (1997). *A Brief History of Christian Music*. Oxford [in English].

*Стаття надійшла до редакції 09.10.2024
Отримано після доопрацювання 12.11.2024
Прийнято до друку 22.11.2024*